

1859

Vilka bodde i Lappland vid den här tiden? Var det samer? Var det kväner? Var det finnar? Var det folk som varit hemmahörande på Nordkalotten sedan urminnes tider? Var det nybyggare söderifrån?

Brita Caisas far står antecknad som Aikio, Syvajärvi, Seipajärvi. Både finska och samiska namn ändras i takt med att familjerna blir bofasta och svenska myndigheter vill kunna hålla reda på folk i området. Förutom att namn som Aikio och Aska ändras till platsbundna namn som till exempel järvi, som betyder sjö, eller niemi, som betyder näs, uppstår felskrivningar när överheten ska förstå den breda dialekten, det samiska språket, och när det talade ordet sedan överförs till skrift.

Medlemmar av Lapplands familjer har i alla tider begett sig till Ruija för fiskets skull. När fiske och handel etablerades längs den norska kusten ökade antalet säsongsarbetare och det blev vanligare att man flyttade för gott. Brita Caisa Seipajærvï och hennes två söner angestvandrade i november 1859.

INGEN MÄNNISKA KAN skrivas ner eller strykas ut. Se ei toimi. Även om syster min dör lever hon vidare, prästen har satt ett kors vid hennes namn i boken och Maria Stina står nu på de dödas sida, men det är bara streck, kors och bokstäver. Inget pennstreck är en människa. Vad hon har sagt till mig, hennes arm runt min axel, gesterna som jag lärt mig av henne och nu lär vidare för att jag lever, det är syster min, det är Marja. Inget pennstreck kan förta hur vi systrar lyfter håret från nacken när sommarvärmen kommer, hon först, jag efter, andra i sin tur efter mig.

Historien är min. Allt utgår från mig. Alla ni. Vilka upprörs i kommande generationer? Som i mina samtida generationer, vad kommer ni inte att kännas vid? Vilka sidor kommer ni att bläddra förbi? Vilka vänder sig bort? Är det du som vänder dig bort? Är det bara din ryggtavla där framme? Känner du då inte hur även du lyfter håret när värmen kommer? Sträcker ut fingrarna och rör om i nackhåret, upp och ut, släpper in luft.

Kan man ta en hel människa och skjuta undan henne? Voi ei. Ingen människa får plats i en liten ruta i prästens bok, svarta pennstreck i kyrkboken, det är inte där du finner mig, även om de skrev ner mig. Även när de skriver in mig på de dödas sida och korset fogas till namnet Brita Caisa Seipajärvi kommer mitt liv att vara det de berättar om mig, de som kände mig. Eller kände till mig.

Jag ler fram solen. Syster sa så där. Medan hon fortfarande levde. Så stor och fin hon var. Med lång nacke och raka axlar och hår som luktade gott. Vi gick med tunga hinkar i händerna, molnen blåste bort och solen strålade på ängen, jag skrattade trots tyngden, för molnen tumlade hastigt omkring på himlen och solen kom fram för att lysa min väg.

Du ler fram solen, Brita min, sa hon.

Solen sken på oss. Tills molnen tumlade och föll på plats igen, drog ihop sig som ett spänt snöre, överlämnade oss till skuggorna från träden längs stigen och den tunga bördan.

Jag ler fram solen. Jag säger orden för mig själv där jag går. Inombords får kvällen inget fäste. Steg för steg.

Jag är trettiofem år. Halvvägs genom livet. Låt det som varit försvinna bakom mig. Låt det som ska komma fylla tankarna.

Nu far jag och kommer aldrig tillbaka. Det är inte som de andra gångerna, färderna till säsongsarbeten, åren med tjänst på storgårdar i behov av hjälp. Jag far för gott, ska aldrig mer återvända till mors och fars stuga med nedslagen blick. Det hållet. Framåt. Jag måste börja om. I ett nytt land. Jag ska aldrig mer sova i utdragssängen med syster på ena sidan och pojkarna på den andra, för syster är död och jag vill inte att pojkarna mina ska växa upp med far som man i huset. Då blir de fyllbultar och tölpar, de lika väl som han. Bror min sa det när han åkte, Pehr, att jag borde följa med dem i stället så kunde han vara en man för pojkarna tills jag hittade en gubbe att gifta mig med.

Känslorna förändras från timme till timme, ett sug, ett gap i hjärtat, att lämna, att glömma allt som varit, ändå är det alltid jag, ingenting får blickar att fastna som vid mig, jag känner det i kroppen, ett stick, ett ryck, när jag skrattar med räfskaft i händerna, svett i pannan, när jag går längs vägen och rättar till hucket, jag ler fram solen, ler solen, ler mig, jag blir sällan trött,

jag har ett smittande skratt, sägs det, korttänkt, säger man också. Nu ger jag mig iväg från det som sägs, nu ska nya saker sägas, nya platser, nya ord, nya berättelser.

Jag är. Inte fast.

Snön skiner runt vårt följe. Sokea-Matti Mokka är den givne ledaren. Han ska flytta för gott, som jag, och har med sig frun Valla och tre söner. Den äldste, Tomas, är nitton. Lille-Matti är fjorton och ett välkommet resällskap åt min Aleksi som närmar sig tolv. Dessutom har de sladdbarnet Ermani på fyra som går bra ihop med min Heikki på tre. Förutom mig, sönerna mina och Mokkalaiset består följets av bröderna Jalko och Iso-Jussi från Oulu som ska till Ruija och söka lyckan som fiskare. Jag stakar fint uppför sluttningen och landskapet öppnar sig. Voi Jumala. En duk, en värld som en ren duk. Den knappt synliga skärvan av novembersol bryter fram ur molnen över fjällen och får allt att gnistra.

– Är det långt kvar, mor? frågar minsten, han ser på mig från pulkan, lilla näsan röd av köld, allt som syns av treåringen. Onko se kaukana vasesmallat?

– Oändligt långt, Heikki, se bara så långt, se så långt det är kvar.

Skarsnö. Minus tolv eller däromkring. Ganska bra temperatur tills vinden tilltar och dagsljuset bleknar. Då vässar kylan klorna och kryper närmare, knakar i bäcken vi korsar, risslar i istappar som lossnar och krossas. Vinden sveper med sig det översta lätta lagret snö, sopar upp det till virvlande rök som driver längs marken. Det ser ut som röken från en bastu, det är snön som bränner när jag är på väg mot gränsen till Norge.

– Efter fjället kommer Ruija, säger Sokea-Matti och stannar till bredvid mig. Han gör en gest med den väl påklädda armen, som för att omsluta fjällsidan som snart ska försvinna i efter-

middagsmörkret. Det mest speciella med Matti är att hans ena öga är vitt efter en sjukdom. Han brukar skämta om att han är allseende, skrämmer ungarna sina med att vara allseende som gamle guden Oden.

– Ishavskusten, säger jag och smakar på ordet. Där man kan fiska fetfisk året om. Ruija där fjordar mar bubblar och kokar av lodda och torsk, ett outtömligt matfat att kasta ut kroken i och där ingen går hungrig.

Matti ler nöjt och fortsätter. Hans kropp är stabilt byggd och liknar en gråsten när han är vinterklädd som nu, frun Valla är också rejäl i kroppen och stark i nypan. Det vidunderligt långa och glänsande bruna håret syns inte under pälsmössan, men på kvällarna brukar Matti borsta det tillsammans med henne. Då är de lågmälda och samstämda som en välspelad banjo. Två kvällar har vädret varit så svårt att vi bott i Mokkalaisets tält allihop, av rädsla för att våra mindre tält ska blåsa bort och att vi inte ska vara manstarka nog att hålla emot om det skulle hända. Då har Tomas solat sig i beundran från Lille-Matti och Alekski. Han brukar dra sig i mustaschen för att den ska växa sig större och tjockare, men det är många år kvar innan han blir ett lika stabilt manfolk som fadern. Folk stryker med på vägen till Ruija, säger han karlaktigt och småpojkar nickar instämmande, tjugotrettio man varje år. Kanske fler. De som inte har kunskapen. Hur man färdas. Sedan drar han sig kanske i mustaschen igen och jag måste dölja ett leende. Lille-Matti är en liten och rask fjortonåring. Alekski är längre, men smal och tunn han också, så där som pojkar ofta är smala och tunna och kvickfotade. Erman har märkvärdigt ymniga lockar, frodiga som blåbärsris på morgonen, och bredvid honom ser det nästan inte ut som om min Heikki har något hår alls, för hans är så ljust att det nästan är vitt. När vi delar tält brukar Erman leka att min Heikki är ett djur som han vaktar, ett får, en ren, en varg, en hare som han tämjer, vallar eller fångar. Eller dödar.

Valla glider förbi mig på skidorna och vänder sig om för att se varför jag står kvar, drar samtidigt upp sjalen ordentligt i ansiktet så att bara ögonen syns. Jag följer i hennes spår, glad att färdas tillsammans med en familj som har gott humör, viljestyrka och barn i samma ålder som mina barn. Oulu-bröderna Jalko och Iso-Jussi kunde jag gott ha varit utan. De har antytt både det ena och det andra under de här dagarna, jag är van vid uppmärksamhet och låter deras ord falla till marken, för jag behöver dem inte, men Alekski har brusat upp med jämna mellanrum och sagt saker som: Vi ska till Pykeijä och Brita ska gifta sig med en fiskare med hus och båt och redskap.

Då har Oulun-veljekset kanske svarat att jag behöver mer än en ingrodd och tandlös änkeman, hur många båtar och hus han än kan tänkas ha.

En duktig fiskare, har Alekski upprepat, som ska lära mig allt han kan, vet var fisken står och som inte super upp det han tjänar. En ordentlig karl.

Varför Pykeijä? frågade Matti efter en av ordväxlingarna. Det finns ju fler möjligheter i Vadsø, vet jag. Finnarnas huvudstad, kallas platsen, för att det är så många finnar där.

Bror min, Pehr Pudas, for till Pykeijä, förklarar jag, det är också ett fiskarsamhälle, många från Sodankylä styr färden dit.

SNÖN HAR EN särskild glans när vinden mojar och kvällsstjärnorna blinkar på eftermiddagshimlen. Det är himmel åt alla håll. Jag har aldrig sett så många stjärnor på en gång. Som många före oss sneglar vi bakåt, mot de täta skogarna, tjärnarna och älvarna vi har bott i närheten av, bygderna, blåbärsmarkerna, familjerna vi lämnar kvar. Voi ei. De andra, det är de andra som kastar blickar när vidderna omkring oss slukar allt som är vant. Jag tittar inte. Jag tar emot det nya. Det öppna och stora. När det blåser upp igen mot kvällen hejdar jag kinderna när de vill vända sig bort från vinden. Jag ser inte bakåt. Jag ser framåt. Det hållet, vidare. Jag håller tömmarna på Rakastan, vajan som drar pulkan åt oss, det är bra glid på skidor och pulka, det är bra före och lätt terräng. Båda pojkarna sitter i pulkan nu när det är slätmark, Heikki ovetande och storögd, Alekski inåtvänd, ofta ältar han orättvisor och groll, tuggar på läppar och oförrätter som andra tuggar torrköttet, det är en egenskap, mörkret är en egenskap, precis som ljuset är det, allt kan tas i bruk, han måste lära sig att hitta styrkan, styrkan i mörkret är stor och djup, så länge mörkret inte blir ett motstånd och man sliter ut sig på oviktigheter. Oviktigheter, jag smakar på ordet. Resten av våra tillhörigheter ligger i pulkan tillsammans med ungarna, det är inte mycket.

– Jag behöver en körren, sa jag till Alekski när vi träffades av en slump på höstmaknaden. Eftersom denne storbonde från Unari var där utan frun ville han gärna prata om löst och fast,

både länge och väl, men jag ville ha en körren. – Åtminstone en ren behöver jag.

När första snön lade sig kom en granne till honom med vajan och pulkan på släp. Jag synade henne och började gruva mig för det slutgiltiga i att åka. Fara bort. Många far till Ruija för fisket, de far fram och tillbaka allt eftersom säsongerna växlar, som de alltid har gjort. Hårdföra, livlätta skogsfinnar är vi som glider natten till mötes, skarsnön håller oss uppe, lite mat likaså, barkbrödsuppfödda, skinnklädda nordfinnar, qvener kallas vi, kväner, det folk som alltid har funnits i norr, som vet att tappa kväe, kåda, från ett träd och använda den, som vet att överleva på lite och ingenting, som helst lever vid älvstränder och bygger hus av timmer, som håller kor och renar om världen är givmild, men som anser att fåglar måste vara fria, vi finner oss till rätta med små stugor, små liv och små framtidsutsikter, såvida det inte blir till ingenting, ingenting kan ingen leva av, då packar vi ihop framtiden till ett knyte som vi bär med oss, många färdas på egna skidor, många betalar för skjuts med samerna, några tar egen ren, de är billiga i drift, vi som har barn kan sätta dem att gräva fram mossa och näver ur den frusna marken när vi slår läger för kvällen medan vi själva slår upp tält, får eld på brasan och kokar den tunna vällingen, kokar tills grynen tjocknar, det samtalas om fisken och framtiden som väntar.

Jag delar upp vällingen mellan barnen. Vi vuxna tuggar torrkött och hårda, goda bitar av rågbröd. Sömnen sänker sig. Allas kinder är runda och röda i kallblåsten. Heikki somnar ifrån maten. Jag väcker honom och får honom att äta upp. Aleksii låter lillebror lägga sig tätt intill medan jag tar mig an faten, gör rent dem i snön och blåsten innan även jag snubblar in i renskinn och sömn. Jag ska aldrig komma tillbaka till de stadiga trädstammarna, de stickande bromsarna och den klubbiga värmen i juli. Varje steg är en början. Varje steg är aldrig mer.

UNGARNA HAR PISSAT gula fläckar i den vita snön. Matti Mokka packar hemvant tältet och alltihop med hjälp av Valla och pojkarna sina. Aleksi och jag ordnar vår pulka och våra skinn. Vajan vi har heter Rakastan. Älska. Hon drar bra, är stark och bredbringad för att vara en vaja, men de två senaste dagarna har hon visat en aldrig så liten hälta. Ser jag inte upp lägger hon om kursen åt vänster, men det finns värre körrenar, lata, gamla, ettriga. Så fort jag vet var vi ska bo ska renen slaktas, Rakastan ska möta kniven, alla möter kniven förr eller senare, hon har vackra ögon, hon vet att det inte är illa ment, köttet ska hängas till tork, skinnet ska bli sängfäll, benen ska kokas till buljong, och buljongen ska jag ge åt ungarerna, de ska få äta tills de spricker. Alexander ska få sörpla i sig märgen, all märg han mäktar med ska han sluka, han har börjat växa, raskar vi inte på är han man innan vi är framme i Pykeijä och kan se oss om efter arbete. Arbeta kan jag, alla Lapplands liv kan arbeta, vi har det i blodet, en ström av vilja att uträtta, göra färdigt, inte alla arbetar likadant, så är det. Man hade kunnat komma av mer strävsamma släkter. Mindre försupna. Mer anknutna. Mindre vittförgrenade. Visst hade man det.

Matti Mokka har med sig intyg från prästen på resan mot nytt land. Storpojkarna också, konfirmerade, av ordentliga familjer, kan läsa Bibeln, sådant upplyser intygen om. Bra folks intyg. Folk som är att lita på. Av goda och strävsamma famil-

jer. Kyrkobesökare och bibelläsare. Rövare och tölpar får inga intyg. Jag stirrar ut i luften. Inte kan de väl ha hört talas om kyrkstraffet i Norge? När bror min Pehr åkte visste jag inte hur arg prästen var, jag visste inte att det väntade mig fyra söndagars kyrkstraff på grund av min skörlevnad, som han sa när han stod på tröskeln, prästen, händerna var rena, nytvättade, som om han gick genom dagarna utan att röra vid saker, själv hade jag Heikkis spyor på axeln, en slemmig trasa som syster hade hostat i, smutsigt förkläde efter att ha varit in till djuren, och jag hade just fått veta att inte heller i Salla behövde de någon som jag när våren kom, någon med oäktingar, och så stod prästen där med sina rena händer och såg mig rakt i ögonen och jag önskar att jag kunnat möta hans blick och nickat åt tukten han berättade om, men jag tittade ner. Jag tittade ner i marken och kinderna brände medan prästen sa att om jag ville att Heikki skulle bli döpt måste jag tåla att tuktas.

Blotta minnet får det att bränna i kinderna igen. Nacken blir svettig. Hade jag inte varit vantklädd skulle jag ha tittat efter så att jag var ren om naglarna, men jag kan omöjligt vara den enda som reser utan intyg från prästen. Det finns många skäl till att man inte har intyg. Det vanligaste är att man bor långt från prästen. Kommer folk utan intyg, betyder det så mycket? Är det inte mer så att den som *har* intyg får extra kraft i handslaget och möjligheten att köpa mark? Jag småler. Köpa mark. Det är inget som jag kommer att lyckas med. Jag har två saker av värde i packningen. Okkis psalmbok, med streck runt de starkaste verserna, och festbroschen efter Ämmy. Det är inget man köper mark för. Jag har hur som helst inte tänkt sälja dem.

Jag är glad att det ligger bakom mig. Två ungar utan fäder är en sak. Att modern har stått till spott och spe i kyrkan fyra söndagar i rad är något helt annat. Prästen inledde gudstjänsten med att berätta vilken lösaktig kvinna Brita Caisa Seipajervi

hade varit och att hon nu stod till skams inför församlingen och jag vågade inte röra ett finger medan kinderna brände och gudstjänsten hade sin gång. Bror min Pehr är redan i Pykeijä med familjen. Han bad oss komma efter allihop i det första brevet han skickade. Både mig och bror Simpa och yngste brodern Mikkel.

Medan jag jobbar ska jag bekanta mig med de ogifta fiskarna. Ta reda på vem som fiskar bra, vem som har båt utan skulder, vem som inte slösar bort alla slantar på dricka och dumheter, vem som har ko och fin sångröst och en vacker kniv. Är det dessutom en trevlig karl kan jag gifta mig med honom. Om han inleder bekantskap med mig och får höra talas om kyrkstraffet ska jag säga som det är. Heikkis far dog. Det är många som dör. Själv har jag bott hemma hos föräldrarna sedan Heikki föddes, men så bestämde jag mig för att skapa ett nytt liv i Ruija, där havet aldrig fryser till is och sönerna mina kan skörda en åker som aldrig blir tom.

Jag har inget intyg, men ska heller inte köpa mark. Mor ville så gärna skicka med mig några silverstycken, men var skulle hon ha hittat dem?

– Det enda silver du lär ha till slut om du fortsätter så här är silverfärgen i ditt hår, sa mor. Var flitig och gudfruktig, Brita Caisa.

Vi stod resklara utanför stugan. Sprickorna i fönsterglasat. Istapparna från taket. Gliporna i uthuset. Stigarna upptrampade över den snötäckta marken, till brunnen, till kon, till dasset, till vägen, till älven. Fars skidspår sedan han gav sig av i mörka morgonen för att sälja hembränt på marknaden längre söderut. Stugan fortfarande varm av sömnen från våra kroppar och glödhögen i spisen. Mor skulle frysa på morgnarna, nu när vi inte var där längre.

– Du är flitig och gudfruktig, lilla mutti min, svarade jag och

rörde vid hennes kind. Vad har det gett dig annat än en tok till gubbe, döda barn och skamfläckar som jag?

– Ingen så vacker som du kan väl kallas skamfläck, sa mor och kramade mig, mager, stark och rynkig innanför den stora, gråbruna sjalen som hon tycker så mycket om, den som syster gjorde åt henne.

– Skriv till mig, Brita Caisa, skriv till mig och berätta när du har kommit fram till Pehr i Pykeijä.

Avskedet mellan Aleksis och mor blev tyngre. Ryggen krökte sig på honom, axlarna skakade, det fanns styrka i armarna som klamrade sig fast vid den lilla gumman framför honom.

Älskar de varandra? tänkte jag medan jag såg deras ansikten vända mot varandra, när mor puttade undan honom lite lade hon händerna runt hans kinder, log och nickade och viskade, så lika näsryggarna var, är det älskar varandra som de här människorna gör, dessa mina utkanter som har fött mig och är född av mig?

En värme spred sig i hjärtat av att se dem så där.

Att få lov att älska, är det inte en belöning i sig, är det inte det som är att älska?

– Ämmy, sa Aleksis, han snyftade fortfarande i mötet med mors rynkor, låt henne inte ta mig. Jag vill inte fara ifrån dig.

Mor viskade i hans öra, godpratade så där som bara hon kan godprata, snyftningarna gav med sig.

Det är lättare med treåringar.

Treåringar fogar sig som dumma får. De vet inte bättre.

FÖRSTA GÅNGEN SOM drömmen kommer är jag tio år och det är sommar och varmt. Så verkligt. Mer verkligt än att vara vaken i världen. Drömmen börjar med att jag skyndar mig, springer och snubblar, benen kan stigen, ändå är jag på en plats där jag aldrig har varit, luften är frisk och salt och kommer strömmande, gräset är starkt och styvt mellan välvda stenar, stigen rundar en bergvägg, hustak dyker upp, små hus, tätt byggda, inga träd, inte ett enda träd, jag sträcker ut uppför backen, likafullt ljudlös i pjäxor, jag bär på något, det är först när jag ser ett husfönster som jag tittar ner på det jag håller i händerna, en klump av blod, en tarm där något hänger och dinglar, ett djurfoster utan päls, tänker jag, innan jag ser att det är en unge och jag stannar upp i skräck. Blodet droppar mellan fingrarna på mig, förklädet är kladdigt av blod, ett hjärta bultar mitt i det blodiga byltet, ett grönt öga öppnar sig där det först bara finns skrynklor. Jag vill släppa ungen, jag vill inte hålla, jag vill bara släppa.

Jag tvingar mig att titta bort. Jag tittar upp. Jag ropar på hjälp. I husets fönster tittar ett kvinnoansikte ut på mig. Hon påminner om någon. I drömmen är det hennes barn jag bär.

– Du kommer att mista ett barn, säger mor när jag berättar.

Hon tänder pipan och sätter sig mot solväggen.

– Det är kvinnans i fönstret, hennes barn, protesterar jag. Jag vill rädda barnet.

– Det är ditt barn, säger mor. Du kommer att mista ett barn, kanske alla, det är en stark dröm. Berätta för Okki om drömmen.

– Ska han fara in i drömmen och se vad som händer?

– Han kanske visar dig vägen.

– In i drömmen?

– Så att du kan fara dit själv.

– Kan jag fara dit?

– Det är en stark dröm, att drömma sitt döda barn, det du kallade tarmar, Brita Caisa, det var linan mellan liv och död, navelsträngen som du höll, navelsträngen som dinglade på grund av tyngden från moderkakan.

– Jag är speciell, som Okki, säger jag. Okki Pekka Köngäs, trollmannen från skogarna som kan hämta tillbaka döda till livet och stämma blod på både vänner och fiender.

– Tänk inte så, säger mor och viftar bort mig. Far min är din morfar, din Okki, han är en hjälpare och ingen hjälpare kallar sig själv ”speciell”.

– Alla säger att jag är speciell, säger jag till mor. Solen hittar mig alltid, till och med i skogens skuggor skiner solen på mig.

– Du springer efter det som får ditt ansikte att lysa upp, svarar mor. Beröm, solstrålar, matbitar, sång och dans. Mor suger på pipan, rökslingan snirklar sig upp längs timmerväggen. En gök gal i slänten mot bäcken. – Men var är solen när vintern kommer?

– Då sover solen, säger jag. Visst gör den, mor?

– Den vill se att du är stark, säger mor.

– Stark?

– Allt är inte bara leenden, Brita Caisa.

– Jag vet det, jag vet det mycket väl, säger jag. Du säger jämt att allt inte bara är leenden.

– Det gör jag.

– Men det är leenden också, säger jag bestämt. Alla läppar har leenden i sig.

Mor stirrar ut i luften, blir sittande, kon vi har pinglar med skällan bortifrån den närmaste ängen.

– Är värken svår, mor? frågar jag.

– Svår som isen om vintern, svarar hon och lägger undan pipan.

– Ska jag hämta en tår till dig?

– Finns det mer?

– Far har ställt pannan på andra sidan stigen, där du inte brukar leta.

– Hämta en tår till mig, Brita Caisa, och fråga syster din vad hon behöver hjälp med.

– Jag säger ingenting till far.

– Gör inte det, säg ingenting till schajasen.

– Vad är en schajas? frågar jag när jag räcker koppen till mor.

– En som inte tar hand om sina saker som han ska.

– Tar han inte bra hand om dem?

– Vad tror du?

– Han lagade grinden?

– Varför tror du att vi måste flytta?

– Det är många som flyttar.

– Inte de med egen gård.

– De med riktig gård?

– De flyttar inte.

– Nej.

– Och inte alla flyttar hit, eller hur?

– Vill du flytta någon annanstans?

– Förr flyttade din fars familj som de ville, kanske är det därför han inte kan bo ordentligt.

– Till vem som helst? In i stugorna deras?

– De flyttade med årstiderna.

Kläderna är blöta av svett när jag reser mig och smyger ut i isky-
lan. Så skönt att känna frosten. Tre blinkningar, fyra andetag och
skräcken släpper taget. Allt kan frosten jaga bort, även skräcken.

Jag står kvar och känner det svettvarma håret vid tinningarna frysa till snirkliga isbelagda trådar. En svag, svepande stråle norrsken fladdrar över himlen i väster, som en orm, ormen i paradiset som lockade kvinnan. Voi ei. Ljustråden skulle kunna vara lassot som många i min familj får att landa runt renhalsen, ungrenen som ska dö fåktar med frambenen, kastar sig runt, men repet stramas åt, rycket kommer. Många i fars familj blev aldrig bofasta, hans farbröder drog norrut när nybyggare kom med lagar och regler och regleringar.

Syster, tänker jag och glider in i tältet till de sovande. Ingen kan hitta syster nu. Inte bland de levande. Ibland hittar jag henne i tankarna. Vissa minnen är så ljusa att jag gråter ut dem. Som när jag mjölkade kon och kom ihåg hur hon lärde mig på vår egen ko. Vissa minnen hoppar som domherre och sparv och blåmes i buskar fulla med blad.

EN GESTALT NÄRMAR sig på skidor. Först framträder överkroppen som en sotfläckig rörelse i den mörka morgonen, sedan resten av kroppen, fortfarande en bit bort. Flera av oss stannar upp och tittar, han har åkt hela natten antagligen, själva packar vi ihop lägret i mörkret, froströk, ungar som huttrar, armar och ben som värker och spjärnar emot innan arbetsvärmerna börjar strömma genom blodet. Gestalten kommer närmare, vi ser snön som sitter fast i pälsen runt ansiktet, ögonbrynen är insvepta i frost, men blicken är kvick och vänlig.

– Jaså, här står ni och trivs, hälsar han och nickar. Är det Ruija som kallar? Ska ni till kusten?

Sokea-Matti Mokka kliver närmare och blir den som presenterar oss, han har ett gott handslag, medan han pratar flockas ungarna, min lille Heikki, Alekski som är på sin vakt, minstpojken åt Matti och Valla.

– ... och där borta har du Brita Caisa Seipajærvi som färdas med sönerna Alekski och Heikki, och vi är alla på väg till Ruija, själv har jag tänkt mig till Vadsø ...

– Seipajærvi? säger mannen och ser på mig.

– Brita Caisa Mikkelstytir Seipajærvi, säger jag och tar honom i näven. Och vem är du?

– Oluf Aikio heter jag och det sista jag hörde var att far din Mikkel Seipajærvi också kallas Mikkel Syvajærvi?

– Så är det.

– Då är ni alltså Aikiolainer, ni också. Det sägs att vi vet att ta oss långväga i vår släkt.

– Fars familj var Aikio innan de skrev efter platserna där de bodde, säger jag. Och vi tar oss sannerligen långt när vi måste.

– Själv har jag åkt hela natten. Jag hämtade sprit hos skolt-samerna borta vid Sevettijärvi.

– Är törsten så svår, ler Matti, att mannen skidar genom vinternatten för en tår?

– Det har väl hänt, men nu var det snarare så att törsten var svår och vi släckte den, jag och Ville Sirkka, i kåtan hans borta vid Iiljoki, sedan gick han och gjorde illa sig, såret blev inflammerat och febern rider honom som en pilsk renbock, så jag ska tvätta såret och bränna det.

Sokea-Matti stirrar tomt framför sig.

– Nu är vi mittemellan, eller hur? Vi har korsat Enare och följer leden mellan Enare och Iiljoki.

– Vi är närmare Iiljoki, säger Oluf. Ni har kommit för långt västerut om det är mittemellan ni vill vara.

– Snabbaste vägen försvann i snöyrän, säger Matti. Vi tänkte att vi kunde hålla rätt kurs även i yrsnön.

– Många tänker så och många av dem är döda, ler Oluf och vänder blicken mot mig igen. Men du, Brita, följ med mig till Villes kåta i stället. Du och barnen. Vi är framme under dagen. Såret är inget lätt sår och kvinnfolk från Aikiolaiset har alltid varit bra på sår.

– Jag kan mer om djur än om människor.

– Vi ska till Pykeijä, lägger Alekski till och tar ett steg närmare mig. Han är van att karlar visar mig uppmärksamhet. Läpparna har blivit smala.

– Dit ska vi väl allihop, säger Oluf godmodigt.

– Har du varit där? Alekski glömmer bort att vara på sin vakt.

– Jag bor både här och där. Jag har renar ihop med Enare-samerna. Hjärtat har jag vid Iiljoki. Jag har varit både i Vadsø

och Hammerfest och jag har en boplats i Näädamä, Neiden som det kallas när vi pratar med andra, med norjalainen, med lapparna, skoltsamerna, sjösamerna, ryssen. Där på platsen är det jag tänker bosätta mig, även om det bara är en kåta än så länge, i första kröken ovanför storforsen.

– Var det lätt att få mark? frågar Matti nyfiket.

– Den måste odlas och hägnas in och brukas, säger Oluf, sedan måste man få tag i länsmannen, sedan gör han en mätning och du får papper och pantbrev.

– Dyrt? frågar Sokea-Matti och ser på Oluf med både det friska och det vita ögat.

– Helst borde man betala alla speciedaler på en gång, men vem har väl så många slantar. Jag har satt ner gärdesstörar och gränssten och byggt kåta, men jag har inte fått någon växel än, måste odla marken först, skulle tro att det blir tjugo speciedaler som jag måste ut med, av dem har jag kanske två.

Medan vi pratar har Oulu-bröderna och Mokkalaiset packat klart och de tre renarna står körklara. Rakastan längst bak med Aleksi och Heikki i pulkan eftersom det är nerför nu till en början.

Jag ser från ungarna till Oluf till Sokea-Matti, som ofta har goda råd att komma med. Kanske är det bara hans vita öga som får honom att verka extra klok.

Han ser att jag tvivlar. Är det inte bäst att fortsätta tillsammans med de andra?

– En god gärning får man ofta igen, säger han och nickar. Är det så att du är kunnig i sår borde du bege dig dit där såret finns, Prita-mor.

– Det blir en omväg, säger jag.

– Inte nödvändigtvis, säger Oluf. Det finns många vägar till Ruija och jag kan de flesta.

När vårt följe försvinner i den mörka morgonen fylls jag av tvivel. Åka med till en ensam, skadad gubbe som ligger inne på fjället för att ägna sig åt fångst och isfiske?

Oluf Aikio skjuter ifrån med stavarna och glider mot vänster där vårt följe har försvunnit rakt fram. Jag försöker känna efter. Vad skulle Okki ha gjort? Av någon anledning tänker jag på pungkulorna som jag blev tvungen att skära av på grannhunden. Den låg stilla även när jag hackade med kniven, för kniven var inte den bästa och jag var bara en jäntunge, men kulorna hade varit stora som kjuver och hunden hade själv letat upp mig med bakbenen släpande efter sig. Jag visste att jag måste ta bort pungkulorna. De hade sjukdom i sig. Efteråt försökte jag stämma blodet, men det ville inte stämmas. Inte förrän Okki kom och lade sina händer över mina händer.

– Du måste tro, Brita-lilla, sa han lugnt när blodet hade stelnat till tjocka kakor, mina händer var tunga av rött och grannhunden klippte med ögonen.

Jag skjuter ifrån och glider efter Oluf Aikio som har stannat och ser sig om mot oss. När jag rör mig rör sig Rakastan också och följer mig lugnt lunkande med Heikki i pulkan och Aleksii glidande bredvid.